

تدوین ساختار بهره‌گیری از بخش تعاون با مقایسه توانمندی‌های

این بخش و نیازهای شرایط بحران

ژیلا حسینی نژاد^۱، نیلوفر صادقی^۲، هانی کبیر^۳ و سعید فلاح علی‌آبادی^۴

۱. کارشناسی ارشدبازسازی پس از سانحه، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول) zh_ho_1379@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد مدیریت در سوانح طبیعی، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران n.sadeghi@ut.ac.ir

۳. کارشناسی ارشد پژوهشگری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران hani.kabir@gmail.com

۴. کارشناسی ارشد مدیریت در سوانح طبیعی، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران sd.fallah@gmail.com

چکیده

زمینه و هدف: وضعیت جغرافیایی، شرایط زیست محیطی و پراکندگی‌های جمعیتی، تنوع و فراوانی رخدادها طبیعی، آسیب‌پذیری‌ها و پیامدهای آن را در کشورمان افزایش داده‌است و موجبات بروز بحران‌ها را فراهم می‌آورد. این بحران‌ها می‌توانند تا آنجا پیش روند که فرآیند توسعه را با تأخیر روبرو سازند. این در حالی است که امروزه در جهان، تعاونی‌ها به عنوان نهاد مردمی که غالباً تحت حمایت و دست‌بندی دولت‌ها، سازماندهی می‌شوند، یکی از ابزارهای توسعه و افزایش رفاه اجتماعی محسوب می‌شوند. تجارب ایران و جهان در استفاده از این تعاونی‌ها در شرایط اضطراری پس از سوانح، نشان‌گر ظرفیت‌های این نهادهای مردمی در زمینه‌های متعدد ساماندهی شرایط بحرانی است. این ظرفیت‌ها قبل از وقوع سوانح، باعث کاهش آسیب‌پذیری جوامع در برابر سوانح احتمالی می‌گردد و پس از وقوع سوانح، با ساماندهی پیامدهای ایجاد شده و رسیدگی به وضعیت آسیب دیدگان و ورود در مراحل مقابله با بحران و بازتوانی، وضعیت جامعه‌ی سانحه دیده را بهبود بخشیده و مانع از کند شدن روند توسعه می‌شود.

روش: در این مقاله منابع مرتبط به پیامدها و نیازهای جوامع پس از سوانح در ادبیات مدیریت بحران و اسناد حاوی تجارب ایران و جهان از به‌کارگیری بخش تعاون در شرایط بحرانی مرور می‌شود. به‌این ترتیب و با تکیه بر روش آنالیز محتوا و مرور موارد تکرار شده در ایجاد ارتباط میان نیازهای پس از سانحه و خدمات تعاونی‌های مختلف، از تناظر میان خدمات ارائه شده توسط بخش تعاون در ایران و جهان و نیازهای پیش‌بینی شده در زمان‌های مختلف پس از وقوع سانحه، تعاونی‌هایی مؤثر در ساماندهی شرایط معرفی می‌شوند.

یافته‌ها: این مطالعه ساختاری را برای چگونگی استفاده از قابلیت‌های تعاونی‌ها در رفع نیازهای جامعه‌ی مواجه شده با سانحه فراهم می‌آورد. **نتیجه‌گیری:** مقاله‌ی حاضر درصدد است با بررسی پیامدها و نیازهای جوامع پس از سوانح از یک سو و از سوی دیگر با مرور اسناد حاوی تجارب ایران و جهان و شناخت بخش تعاون در ایران، به منظور تقلیل بار وظایف و مسئولیت‌های دولت در دوران بحران، به تدوین ساختاری برای بهره‌گیری از قابلیت‌های بخش تعاون کشور در شرایط بحران بپردازد. به این ترتیب در انتها تعاونی‌های مفید معرفی و مدت زمان لازم در رفع هر کدام از نیازهای زمان بحران نیز بیان می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: بحران، پیامد، تعاون، سانحه، نیاز.

◀ **استناد فارسی (شیوه APA، ویرایش ششم ۲۰۱۰):** حسینی نژاد، ژیلا؛ صادقی، نیلوفر؛ کبیر، هانی؛ فلاح علی‌آبادی، سعید (تابستان ۱۳۹۵). تدوین ساختار بهره‌گیری از بخش تعاون با مقایسه توانمندی‌های این بخش و نیازهای شرایط بحران. *فصلنامه دانش پیشگیری و مدیریت بحران*، ۶ (۲)، ۱۶۰-۱۷۴.

Introducing a Structure for Cooperatives through Comparing the Capabilities of this Sector to Requirements in Emergency Condition

J. Hosseinnejad, Master of reconstruction of the accident, Faculty of Architecture, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding Author), zh_ho_1379@yahoo.com

L. Sadeghi, Master of Management in natural disasters, Faculty of Environmental science, Tehran University, Tehran, Iran n.sadeghi@ut.ac.ir

H. Kabir, master of social researcher, Faculty of Social Sciences, Allameh Tabatabaiee University, Tehran, Iran hani.kabir@gmail.com

S. Falah Aliabadi, Master of Management in natural disasters, Faculty of Environmental science, Tehran University, Tehran, Iran sd.fallah@gmail.com

Abstract

Background and objectives: Iran is a country with different types of geographical, environmental and demographic conditions which is situated in a disaster-prone area in the world. In some cases, these disasters were catastrophic and they have resulted in emergency conditions; hence, they may slow down the development process. Co-operative societies are mostly structured and established by people all over the world, but they are working under supervision of governments and in some cases, they are organized by governmental investments. There are a lot of experiences about the role of cooperatives in reduction of needs and requirements after catastrophic disasters. Therefore, the operational potentials of these cooperatives could be used in reduction of the variety of vulnerabilities before disasters. Different departments of these cooperatives could also be used in recovery process after disasters.

Method: This paper reviews the literature related to the issues and needs of communities after disasters in crisis management as a science and the lessons learned from using cooperatives in previous disasters in Iran and some other countries. In this way, relying on Content Analysis Method and reviewing the most repeated cases linking to the needs of post-disaster needs and services by different cooperatives, effective cooperatives in different context will be introduced.

Findings: This study provides a structure in how to use cooperatives' potentials to cover needs and consequences of a community faced with a disaster.

Conclusion: Finally the process of literature reviewing in disaster management and studying of different countries' experiences could be lead to answer these as the main questions: When and How to employ the potential of cooperatives in emergency conditions.

Keywords: Crises, Consequence, Cooperatives, Disaster, Emergency requirements.

► **Citation (APA 6th ed.):** Hosseinnejad, J. Sadeghi, L. Kabir, H. Falah Aliabadi, S. (2016, Summer). Introducing a Structure for Cooperatives through Comparing the Capabilities of this Sector to Requirements in Emergency Condition. *Disaster Prevention and Management Knowledge Quarterly (DPMK)*, 6(2), 160-174.

مقدمه

شرایط بحران اشاره کرده‌اند. مراجعه به اسناد بالادستی تنها قرائت دولتی از التزام و قابلیت‌های بخش تعاون و زیرمجموعه‌های آن را در شرایط بحران ارائه می‌دهد، اما تجارب ناشی از دوران دفاع مقدس و سوانح گذشته در ایران، نشانگر این موضوع است که در شرایط بحران، روحیه مشارکت و نوع‌دوستی مردم از الزامات دولتی به نهادهای پاسخگو فراتر رفته و در تأمین رضایت سانه دیدگان سهیم بوده‌است. وجود موانع قانونی در مسیر ساماندهی سازمان‌های غیردولتی و غیرانتفاعی بودن آن‌ها نیز راه را برای جذابیت بیشتر تعاونی‌ها و بسیج توانمندی‌های مردمی، ساماندهی و جهت دهی آن‌ها به رفع درست و به موقع نیازها و پیامدهای ناشی از سوانح می‌گشاید.

روش

از آنجا که در این مقاله ساختار بهره‌گیری از قابلیت تعاونی‌ها در زمان بحران مد نظر است، روش اصلی تحقیق در این مقاله کیفی است و رویکرد اصلی آن، تفسیری بوده و در آن از روش‌های غیرآزمایی استفاده شده است. بدین منظور با تکیه بر روش آنالیز محتوای کیفی از یک سو تعدادی از منابع مرتبط با دانش بحران و مدیریت بحران و از سوی دیگر منابع مرتبط با تعاونی‌ها و قابلیت‌های آن‌ها مرور گردید، از منابع تخصصی مرتبط با امر بحران و مدیریت آن، اطلاعات لازم برای شناخت مراحل مدیریت بحران، نیازهای زمان بحران و مراحل گذر از ساماندهی به بازسازی برداشت شده‌است و در مرور سابقه‌ی بهره‌گیری از قابلیت تعاونی‌ها، با مراجعه به منابع موجود، تجارب ایران و سایر کشورها در این زمینه شناسایی شده و در نهایت با تناظر نیازهای جامعه‌ی آسیب‌دیده و توانمندی‌های تعاونی‌ها، شرح چگونگی استفاده از تعاونی‌ها در انطباق با چرخه‌ی مدیریت بحران و مراحل گذر از ساماندهی به بازسازی در قالب یک مدل و جدول زمانبندی فعالیت‌ها در زمان بحران ارائه می‌شود (از روش تحلیل محتوا تعاریف گوناگونی به عمل آمده که بخشی از اختلاف به تاریخچه این تکنیک و روند تکاملی آن بر می‌گردد و بخشی دیگر مربوط به تفاوت در حوزه گسترده این تکنیک است. کریپندورف تحلیل محتوا را تکنیکی پژوهشی معرفی می‌کند که به منظور استنباط تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها در مورد متن آنها بکار

با همه‌ی سیاست‌هایی که امروزه دولت‌ها در همه‌ی ابعاد در جهت توسعه به‌کار می‌گیرند، رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، انسانی و سوانح طبیعی یا بشرساخت نظیر جنگ‌ها و نزاع‌های داخلی در دهه‌های اخیر جهان باعث بروز بحران‌های گوناگون می‌شوند و در روند توسعه اخلاص ایجاد می‌کنند، اما از دیرباز مکتب‌های اجتماعی، نهضت تعاون را یک راه حل اساسی برای رفع نارسایی‌های اقتصادی - اجتماعی می‌دانند و معتقدند بسط و گسترش تعاونی و حمایت از تعاونی‌ها، اقتصاد کشورها را به سمت توسعه سوق خواهد داد (اختر محقق، ۱۳۸۵، صص ۲۰-۲۲). خیزش عظیم تعاونی‌ها، خصوصاً پس از جنگ جهانی اول و دوم در کشورهای اروپایی، نوعی پاسخ طبیعی جامعه‌ی آسیب‌دیده به نیازهای ناشی از بحران بود که حتی مستقل از دولت در بعضی از کشورها شکل گرفت (پارکر و کوان، ۱۹۴۴، ص ۴۴)'. در واقع، رفتار تعاونی که می‌توان آن را نوعی بلوغ اجتماعی نامید، نشانه‌ای از عزم انسان‌ها و برخورد اصولی و مبتنی بر اراده‌ی جمعی با مشکلات اقتصادی - اجتماعی در جامعه است.

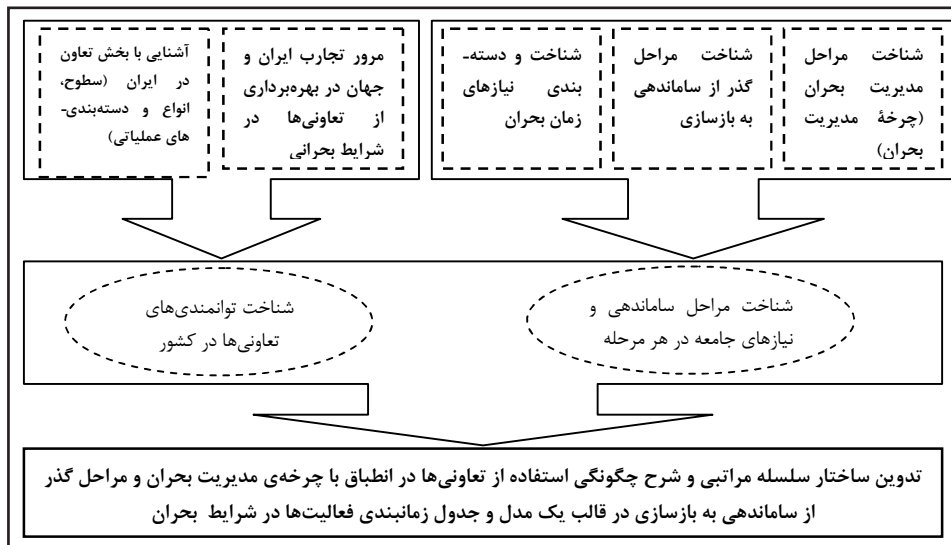
دولت‌ها در کشورهای در حال توسعه نظیر ایران، تعاونی‌ها را ابزاری مطمئن جهت پیشبرد برنامه‌های ملی می‌دانند و توسعه‌ی پایدار کشور با تعاونی‌ها ارتباطی تفکیک ناپذیر دارد. در اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز یکی از سه بخش مهم اقتصادی کشور به اقتصاد تعاونی تخصیص یافته است (اختر محقق، ۱۳۸۵، ص ۶۷).

اهمیت و ویژگی مبتنی بر اراده‌ی جمعی در بخش تعاون از یک سو و سانه خیز بودن کشورمان از سوی دیگر، اهمیت برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت در شرایط بحرانی را از سوی مسئولان، در تقلیل هزینه‌های ناشی از ساماندهی نامناسب امکانات جامعه و بازگرداندن هر چه سریعتر جامعه‌ی آسیب‌دیده به سیر طبیعی خود با استفاده از ظرفیت این نهادها را اجتناب ناپذیر می‌کند. از این رو، ماده ۸ آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور، ماده‌ی ۱۰ قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور و سند راهبردی پدافند غیرعامل استان‌ها به حضور تعاونی‌ها در

و مطالعات کتابخانه‌ای و نیز جستجوهای اینترنتی برای مرور منابع و مستندات موجود از ادبیات مدیریت بحران و مقالات و کتب مرتبط با کاربرد تعاونی‌ها در شرایط بحران در تجارب ایران و جهان استفاده شده‌است. این مطالعات منجر به برقراری ارتباط میان عمده نیازهای طبقه‌بندی‌شده در زمان بحران، زمینه‌های ورود تعاونی‌ها در شرایط بحرانی و قابلیت‌ها و دسته‌بندی‌های بخش تعاون در کشور می‌شود.

می‌رود. او هدف این تحلیل را همانند سایر تکنیک‌های پژوهشی فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل می‌داند. (کریپندروف، ۱۳۷۸، ص ۲۵).

فرآیند انجام تحقیق به‌منظور تدوین ساختار بهره‌گیری از تعاونی‌ها در شرایط بحران در مدل مفهومی مندرج در تصویر ۱، خلاصه شده‌است. در این مقاله، جهت دریافت داده‌ها از روش اسنادی

تصویر ۱. مدل مفهومی تحقیق، منبع: نگارندگان

آشنایی با مفهوم بحران و مدیریت بحران

در ادبیات تخصصی، بحران به معنای وقوع موقعیتی اضطراری ناشی از بروز سانحه‌ای طبیعی یا انسان‌ساخت که طی آن مردم قادر به برآوردن نیازهایشان نباشند، تعریف می‌شود و مدیریت بحران نیز به معنی مجموعه مفاهیم نظری و تدابیر عملی در ابعاد برنامه‌ریزی جهت مقابله با سوانح هنگام، قبل و بعد از سانحه تعریف شده (دیویس و آيسان، ۱۹۹۳، ص ۴۷)'. که اکثراً در قالب چرخه‌ای شامل چهار مرحله اصلی (پیشگیری و کاهش آسیب‌پذیری، آمادگی، مقابله و بازتوانی و بازسازی) تصویر می‌شود (الکساندر، ۲۰۰۲، ص ۲۱۰)'. هرکدام از این مراحل مستلزم رفع نیازهایی از جامعه آسیب‌دیده هستند که در طی گذری از ساماندهی به بازسازی مرتفع خواهند شد. در ادامه مقاله به سیر این مراحل و نیازهای زمان بحران با جزئیات بیشتری پرداخته خواهد شد.

آشنایی با بخش تعاون در ایران

وزارتی که امروز تحت عنوان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از آن یاد می‌شود، از بدو تأسیس تا کنون از نقطه‌نظر نام و وظایف محوله به آن محل بحث فراوانی میان دولت‌ها و مجلس در دوره‌های مختلف بوده‌است. تا این‌که در پس از تصویب مجلس شورای اسلامی در ۸ تیرماه ۱۳۹۰ و تصویب شورای نگهبان در ۱۳ تیر در راستای طرح کوچک‌سازی دولت با ادغام سه وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، کار و امور اجتماعی و تعاون تشکیل شد (سایت خانه‌ی ملت، ۱۳۹۵). پیش از آن وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در سال ۱۳۸۳ و پس از تصویب قانون نظام جامع تأمین اجتماعی در مجلس ششم تشکیل شده‌بود. هدف اولیه از تأسیس این وزارتخانه تجمیع همه‌ی نهادهای خدماتی، حمایتی و بیمه‌گر همچون سازمان تأمین اجتماعی، سازمان بهزیستی، سازمان خدمات درمانی، هلال احمر، سازمان حوادث غیرمترقبه، سازمان اورژانس کشور، کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره)، سازمان بازنشستگی، صندوق

1. Davis and Aysan, 1993, p. 47
2. Alexander, 2002, p.210

و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۴).

سطح کلان شامل معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی وزارتخانه، معاونت تشکیل، توسعه و نظارت تعاونی‌ها، معاونت پژوهش، آموزش و کارآفرینی و دفاتر روابط عمومی و امور بین‌الملل، می‌باشد که در تصویب و هماهنگی‌های قانونی و بین‌سازمانی و هدایت کلی زیر مجموعه‌ها فعالیت می‌کنند. در سطح میانه، اتاق‌های تعاون استان‌ها و اتحادیه‌ها قرار دارند که تصمیمات میانی را اتخاذ می‌نمایند و رابط بین تعاونی‌های خرد و سطوح بالایی هستند و مهم‌ترین قابلیت این سطح نظارت بر تعاونی‌ها در اجرای سیاست‌های مصوب و همچنین نیازسنجی تعاونی‌ها در سطح استان‌ها و انتقال آنها به سلسله مراتب بالایی در جهت تصویب قوانین مورد نیاز است. در سطح خرد نیز تعاونی‌ها در انواع و اشکال مختلف وجود دارند که از میان مردم با هدف اصلی سودرسانی به مردم در ضمن سودآوری برای اعضا، عضوگیری کرده و از نظر نوع فعالیت به سه دسته‌ی عمده تقسیم می‌شوند (سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۴).

شرکت تعاونی تولیدی

کار اصلی و مهم این تعاونی‌ها، تولید کالا و محصول است. در شرکت تعاونی تولیدی، معمولاً اعضای شرکت کار می‌کنند و دستمزد نیز دریافت می‌کنند. شرکت‌های تعاونی تولیدی در بخش‌های گوناگون اقتصادی کشور مانند: صنعت، معدن، کشاورزی و غیره به فعالیت مشغول هستند.

شرکت‌های تعاونی توزیعی

شرکت‌های تعاونی توزیعی عبارتند از تعاونی‌هایی که نیاز مشاغل تولیدی یا مصرف‌کنندگان عضو را در چارچوب مصالح عمومی و به منظور کاهش هزینه‌ها و قیمت‌ها، تأمین می‌کند.

این شرکت‌ها خود انواع گوناگونی دارد که عبارتند از: شرکت‌های تعاونی تأمین نیاز مصرف‌کنندگان، تأمین نیاز تولیدکنندگان، مسکن، حمل و نقل، اعتبار، آموزشگاهی و خدماتی (کلیه فعالیت‌هایی که به نوع عرضه خدمات به مردم تلقی گردد، در قالب تعاونی‌های خدماتی انجام می‌پذیرد. مثل شرکت تعاونی خدمات بهداشتی درمانی و

بیمه‌ی روستاییان و ... در راستای پایان دادن به پراکندگی گسترده در ارائه‌ی خدمات حمایتی و بیمه‌ای در کشور بود. اما همچنان نهادهای چون بنیادهای مختلف و کمیته‌ی امداد امام خمینی به فعالیت مجزای خود ادامه می‌دهند. سازمان تأمین اجتماعی که بر اساس این قانون به وزارتخانه تبدیل شد، پیشتر زیرمجموعه‌ی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار داشت (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۸۰). به موجب اصل ۲۹ قانون اساسی، خدمات حمایتی در زمینه‌ی بازنشستگی، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، حوادث و سوانح در کنار خدمات بهداشتی، درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و ... در قالب نظام تأمین اجتماعی تعریف شده‌است. بنابراین جدا بودن مدیریت نظام بهداشت و درمان و مدیریت نظام بیمه درمان و خدمات توان‌بخشی و حمایتی در دو وزارتخانه موجب ناهماهنگی در مدیریت نظام رفاه و تأمین اجتماعی می‌شود (مسعود اصل، ۱۳۸۸، ص ۲۲۴). با همه‌ی این تفصیلات، همان‌گونه که ذکر شد از سال ۱۳۹۰، وزارت تعاون به نهادی مرتبط با بیمه که خدمات پس از سوانح در آن ملحوظ است، ادغام شد، لذا به نظر این وزارتخانه طرحی پژوهشی برای به‌کارگیری بخش تعاون در شرایط بحران با همکاری نهادی پژوهشی-دانشگاهی، به انجام رسید. این مقاله ماحصل این طرح پژوهشی است.

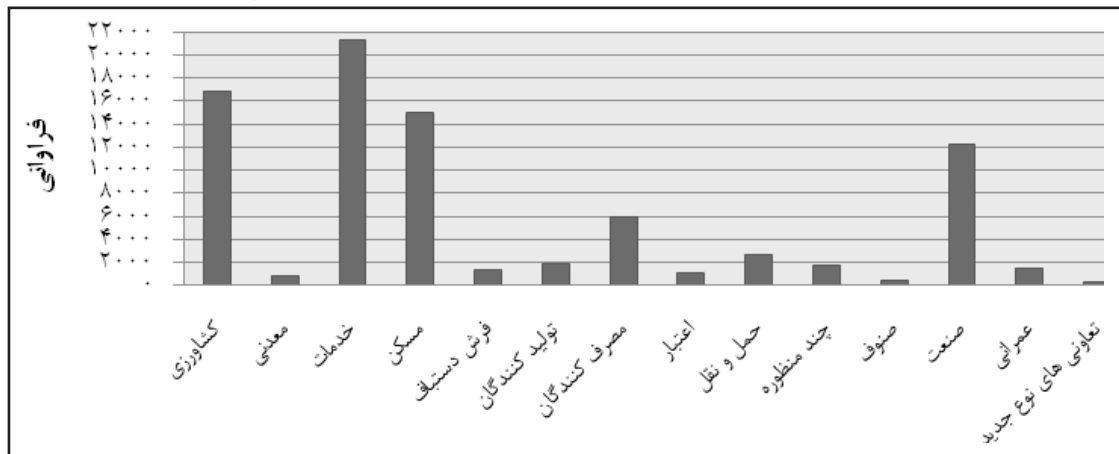
در هر صورت تعاونی‌ها در ایران تحت نظارت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی سازماندهی شده و فعالیت می‌نمایند که در این مقاله به طور کلی بخش تعاون نامیده می‌شود. بنا به گفته‌ی دکتر عباسی وزیر وقت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در دیباچه‌ی مجموعه مقالات "اولین کنفرانس بین‌المللی ظرفیت‌های بخش تعاون در توسعه‌ی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، فرودین ماه سال ۱۳۹۰، حدود ۱۶۵ هزار شرکت تعاونی در زمینه‌های گوناگون در کشور فعالیت می‌کنند و قصد بر آن بود که سهم تعاونی‌ها در تولید ناخالص داخلی ایران، تا پایان برنامه‌ی پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰) به ۲۵ درصد برسد.

با نگاهی به ساختار و سلسله مراتب بخش تعاون در کشور، به طور منطقی می‌توان سه سطح برای زیر مجموعه‌های آن در سازماندهی و تأمین منابع در کمک به رفع شرایط بحرانی قائل شد؛ بخش کلان، بخش میانی و بخش خرد (سایت وزارت تعاون، کار

و نیازهای سانحه دیدگان به صورت زنجیره‌ای تسهیل‌گر پیوند میان عرضه‌کنندگان، تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان، مشتریان و برنامه‌ریزی زمانبندی تولید، حمل و نقل، انبارسازی و توزیع می‌باشد (فرزاد بهتاش، ۱۳۸۶، صص ۲ و ۳). این موضوع دانشی بسیار گسترده و پیچیده در نظام‌های اقتصاد محور است و البته نیازمند نرم‌افزارهایی جهت تسهیل امر برنامه‌ریزی (که از حوصله‌ی این مقاله خارج است) می‌باشد. با این وجود به دلیل گستردگی بخش تعاون و نیز نیازهای سانحه دیدگان به عنوان مشتریان کالاها و خدمات به این موضوع در خلال این مقاله اشاراتی خواهد شد.

تعداد یا فراوانی تعاونی‌ها در هر یک از گرایش‌ها

تعاونی‌ها بر مبنای بودجه‌ی در دسترس و زمینه‌های فعالیت توانسته‌اند بسط و گسترش پیدا کنند. از نظر فعالیت، تعاونی‌ها به چهارده گروه کلی (کشاورزی، معدنی، خدمات، مسکن، فروش دستفروش، تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، اعتبار، حمل و نقل، چند منظوره، صنوف، صنعت، عمران) تقسیم می‌شوند. نمودار ۱ فراوانی هر دسته از انواع تعاونی‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱- تعاونی‌های چهارده‌گانه و تعداد آن‌ها در کشور، در سال ۱۳۹۴ (سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۴).

از توانایی سازمان‌های مسئول مرتبط با ساماندهی بحران‌ها باشد، از این رو تعاونی‌ها با نیات جلب مشارکت عموم در بازسازی جامعه بحران زده و در برخی موارد کاملاً خیرخواهانه به ارائه‌ی خدمات متناسب با نیازهای پس از وقوع بحران ناشی از این سوانح پرداختند. نمونه‌های زیر به کارکردهای بخش تعاون در ایران در حین

پزشکی، خدمات ورزشی، خدمات فرهنگی، تبلیغاتی، مدارس غیرانتفاعی، خدمات رایانه‌ای، خدمات چاپ و نشر، گردشگری و هتلداری، فنی و مهندسی و مشاوره، خدمات مالی اداری و پشتیبانی، خدمات بیمه‌ای، خدمات بازرگانی و ...).

شرکت‌های تعاونی تولیدی - توزیعی

تعاونی‌های تولیدی-توزیعی، شرکت‌هایی هستند که تمام یا بخشی از چند هدف و موضوع فعالیت مختلف غیرمرتبط با هم را که در انواع شرکت‌های تعاونی وجود دارد، «یکجا» در اهداف و عملیات خود منظور کنند. به این نوع تعاونی‌ها، تعاونی‌های چند منظوره نیز می‌گویند.

تأمین منابع در شرایط بحران و مدیریت زنجیره‌ی تأمین

همان‌گونه که ذکر شد ساختار و سلسله مراتب بخش تعاون در کشور، به سه سطح برای سازماندهی و تأمین منابع در کمک به رفع شرایط بحرانی تقسیم می‌شود. از آن‌جا که بحث تأمین منابع در دنیای امروز با توجه به پیچیدگی‌های امر تحویل کالا از منبع به مشتری با مبحث «مدیریت زنجیره‌ی تأمین» عجین است، به نظر می‌رسد جایگاه این دانش جدید در میانه‌ی ساختار بخش تعاون

مرور تجارب اقدامات تعاونی‌ها در شرایط بحران در ایران و جهان

پس از انقلاب و با افزایش تعداد و گستره فعالیت‌های شرکت‌های تعاونی در کنار انگیزه‌های سود آورانه، وقوع جنگ تحمیلی و سوانح طبیعی موجب شد تا نیازهای جوامع متأثر شده از این سوانح، بیش

بحران و کمک به بازسازی و حل مشکلات پس از بحران‌های ناشی از جنگ تحمیلی و زمین لرزه، اشاره دارد.

● **فعالیت‌های تعاونی‌ها در دوران جنگ تحمیلی:**

- فعالیت‌های مرتبط با صنایع توانبخشی از طریق تعاونی‌های خدماتی (تأمین و در دسترس قرار دادن تجهیزات توانبخشی به جانبازان) (نشریه‌ی تعاون، ۱۳۶۰، ص ۳۱).

- انجام کمک‌های فنی و مهندسی در پشت جبهه (برای نمونه تعمیر و راه‌اندازی تعداد زیادی از آشپزخانه‌های صحرایی از سوی تعاونی‌ها برای ارتش و سپاه جمهوری اسلامی ایران) (نشریه‌ی تعاون، ۱۳۶۰، ص ۳۱).

- احیای مجدد کشاورزی در منطقه‌ی دشت عباس با ارسال پمپ‌های آبرسانی به منطقه‌ی جنگ زده از سوی صنف پمپ ساز تعاونی (نشریه‌ی تعاون، ۱۳۶۰، ص ۳۱).

- ارائه‌ی کالاهای ضروری (مواد غذایی، تجهیزات و اقلام مورد نیاز بهداشتی، نفت و ...) توسط دولت از طریق اتحادیه‌های تعاونی‌های مصرف به مردم جهت جلوگیری از احتکار مایحتاج ضروری از سوی سودجویان.

- عهده‌داری نقش توزیع‌کنندگی کالاهای مورد نیاز از بنادر توسط اتحادیه‌ی تعاونی‌های کامیون‌داران (نشریه‌ی تعاون، ۱۳۶۱، ص ۲۴).

- گسترش تعداد و تنوع فعالیت‌های تعاونی‌های مسکن در بازسازی مسکن در مناطق جنگ زده (نشریه‌ی تعاون، ۱۳۶۱، ص ۲۵).

● **فعالیت‌های سازمان‌های تعاونی در دوران سازندگی (۱۳۷۶-۱۳۶۸ هجری شمسی):**

- تحول تعاونی‌های روستایی و کشاورزی در دو زمینه‌ی فناوری‌ها و ساختار سازمانی، با هدف افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی.

● **فعالیت‌های سازمان‌های تعاونی پس از زمین لرزه‌ی گیلان و زنجان (۱۳۶۹)، بم (۱۳۸۲) و ورزقان و هریس در آذربایجان شرقی (۱۳۹۱):**

- ساخت ۲ باب مدرسه و واحدهای مسکونی ارزان‌قیمت از سوی تعاونی‌ها در شهرستان بم (همشهری آنلاین، ۱۳۸۲).

- ارتقای سطح همکاری‌های بین‌المللی تعاونی‌ها و سازمان‌های غیر دولتی در شرایط بحران در تأمین نیازهای سانه‌دیدگان پس از زلزله‌ی بم (تراپی، ۱۳۸۷، ص ۴۳).

- ایجاد گروه تعاون و امداد ملی از سوی بخشی از جامعه موسوم به "روشنفکر دینی" و ارائه‌ی خدماتی چون وام‌دهی به معلمان نجات یافته از فاجعه و علاقمند به ادای خدمت در بم، کمک به احیای اقتصاد بم با نجات نخلستان‌ها از بی‌آبی و آفت و تقویت نظام بازاریابی و فروش خرما (شبکه‌ی اینترنتی آفتاب، ۱۳۸۵).

- اهدای داوطلبانه‌ی حقوق اعضا و کارکنان تعاونی‌ها و اداره‌ی کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی به آسیب دیدگان (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۱).

- اهدای وجوه نقدی، مصالح ساختمانی، انواع کالا، انواع خودرو و اعزام نیروهای متخصص و داوطلب به مناطق آسیب دیده (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۱).

- کمک‌های بلاعوض به خانواده‌های تحت پوشش کمیته‌ی امداد امام خمینی و سازمان بهزیستی از سوی اداره‌ی کل تعاون استان آذربایجان شرقی (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۱).

- اعطای کمک نقدی به بافندگان فرش در مناطق زلزله‌زده از سوی اتحادیه‌ی فرش دستباف آذربایجان شرقی، اعطای پنج هزار دار قالی رایگان، ساخت و تجهیز کارگاه‌های فرش و آموزش ۵ هزار نفر در مناطق زلزله زده (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۱).

قابل ذکر است، در فرآیند بازسازی و بازتوانی جامعه‌ی آسیب‌دیده‌ی پس از زلزله‌ی بم، مشارکت فعال جامعه در فرآیند طراحی، برنامه‌ریزی و ساخت واحدهای مسکونی به شدت از سوی مسئولین دولتی مورد حمایت قرار گرفت. این امر با هدف کاهش آثار سوء روانی بر آسیب‌دیدگان و بازگشت سریعتر آن‌ها به زندگی و افزایش سطح رضایت از طرح‌های ارائه شده مؤثر بود. این حمایت‌ها منجر به انعقاد قراردادی میان مردم، طراحان و پیمانکاران تحت نظارت کمیته‌ی بازسازی بم (وابسته به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی) گردید، که با این روش پاسخ به برخی از نیازها به خود مردم واگذار گردید و از بار وظائف دولت کاسته شد (در این امر دولت به ارائه‌ی وام‌های معاف از مالیات و

استان لاکشایر انگلستان تأسیس گردید. پس از آن تعاونی‌ها در دیگر نقاط اروپا برای دستیابی اعضایشان به زمین خانه‌های ارزان و اقلام ضروری فعالیت‌ها را گسترش دادند. پس از جنگ جهانی دوم فعالیت بخش تعاون در این کشورها حاکی از روندی فزاینده هم از نظر تعداد و هم از نظر گسترش نوع فعالیت‌ها، می‌باشد. بیشتر خدمات ارائه شده در این کشورها به جمع‌آوری اعتبارات از سوی خیرین و اختصاص آن‌ها به ارتقای سطح فعالیت‌های کشاورزی، مسکن، خدمات بهداشتی و درمانی و ساماندهی بی‌خانمان‌ها، مجروحان و کودکان بی‌سرپرست، خلاصه می‌شود (جدول شماره ۱) (پارکر و کووان، ۱۹۴۴، صص ۲۷۹-۴۴).

قرض‌الحسنه، کمک‌های فنی، آماده‌سازی طرح‌ها و برنامه‌ها، تهیه مصالح ساختمانی و سایر منابع و حمایت از خانواده‌های نیازمند و آسیب‌پذیر موظف شده‌بود و مردم وظایفی چون مدیریت ساخت و ساز، طراحی، مشاوره و اجرا، مشارکت در فرآیند تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی برای بازسازی و رد یا قبول برنامه‌های پیشنهاد شده را بر عهده گرفته بودند) (فلاحی، ۲۰۰۷، صص ۳۱-۳۲)¹.

در کشورهای اروپایی نیز، تعاون به معنای امروزی آن در قالب شرکت‌ها و اتحادیه‌های تعاونی و دارای اصول و قواعد مشخص، از سابقه‌ای حدود ۱۵۰ سال برخوردار است. نخستین شرکت تعاونی در جهان تحت عنوان شرکت منصفان راجدیل در سال ۱۸۴۴ میلادی به همت ۲۸ کارگر بافنده در شهر راجدیل

جدول ۱. خلاصه فعالیت کشورهای اروپایی پس از جنگ‌های جهانی (ژیوانچویچ، ۲۰۱۱، ص ۳۹)² و (پارکر و کووان، ۱۹۴۴، صص ۲۷۹-۴۴).

کشور	فعالیت تعاونی‌ها پس از جنگ
فرانسه، آلمان، هلند	توسعه تعاونی‌های مصرف‌کنندگان، کشاورزی، تعاونی‌های تولیدی، تعاونی‌های خدمات در نگهداری از کودکان یتیم و بیمار و بی‌خانمان، اختصاص تجهیزات بهداشتی-درمانی شامل کلینیک‌های جراحی و داروخانه‌ها تحت نظارت وزارت بهداشت و درمان کشور و اعطای وام‌های حاصل از سپرده‌گذاری از سوی تعاونی‌های مسکن و تأمین قراردادهای پیمانکاری برای تعمیر و ساخت مسکن توسط اعضای تعاونی.
مجارستان، لتوانی و فنلاند	تعاونی‌های مصرف‌کنندگان بخش کشاورزی که به روستاییان در خرید و فروش محصولات، اقلام و تجهیزات مورد نیاز در کشاورزی، تسهیلات ارائه داده‌اند.
ایتالیا، سوئیس، سوئد و لهستان	فعالیت‌های ساختمانی تعاونی‌های تولیدی-توزیعی به‌طور کل و تعاونی‌های مسکن بعضی از سازمان‌ها. در کاهش قیمت مسکن پس از جنگ در این کشورها تأثیر بسزایی داشته‌اند و در زمینه ارتقای سطح طراحی و تأمین تجهیزات این مسکن نقش داشته‌اند.
یوگسلاوی	حدود ۴۰۰۰ تعاونی کشاورزی در روستاهای مختلف این کشور ساخته شد. در این کشور تعاونی‌های تولیدی و اعتباری با همکاری حزب کمونیست شوروی فعالترین و غالب‌ترین نوع تعاونی‌ها بودند. دیگر انواع تعاونی‌ها در خصوص آموزش، درمان و بهداشت عمومی و بهسازی سیستم فاضلاب روستاها فعالیت می‌نمودند.
بلغارستان	تعاونی‌های اعتباری این کشور در تأمین مخارج کفن و دفن، بیمه، مراقبتهای پزشکی، تأسیس آزمایشگاه برای تحقیقات شیمیایی فعال بودند که منابع مالی این تعاونی‌ها از طریق مازاد درآمد اعضا تأمین می‌شد.
یونان	در این کشور، وام‌هایی معاف از مالیات به تعاونی‌های مسکن برای سازماندهی سیل جمعیت بی‌خانمان وارد شده از مناطق جنوبی روسیه، ترکیه و بلغارستان، اهدا شد.
بریتانیا و بلژیک	تعداد تعاونی‌های مصرف‌کنندگان در این دو کشور از سایر انواع بیشتر بوده‌است و وام‌های حاصل از سپرده‌گذاری در بانک‌ها به تعاونی‌های مسکن اعطا می‌شد. در بلژیک و در شهر بروکسل ۳ بنیاد خیریه مکانی برای گذران دوران نقاهت بزرگسالان و پیشگیری و درمان سل و نگهداری از کودکان مبتلا به سوءتغذیه تأسیس کردند.

امنیت اجتماعی زنان از حاشیه‌ی فعالیت‌های تعاونی خارج شده و به یک امر حیاتی بدل شده است (پولات، ۲۰۱۰، صص ۴، ۱۲ و ۱۴)³، (اسیم و اومیرا، ۲۰۰۹، صص ۲-۴)⁴ و (وبسایت اتحادیه تعاونی‌های عرب، ۲۰۰۹)⁵.

اما در کشورهای عربی، که درگیر بحران‌های ناشی از جنگ یا اشغال سرزمین‌هایشان هستند، بیشترین تمرکز فعالیت‌های تعاونی به مسائل فرهنگی و اجتماعی معطوف شده‌است. مواردی چون مشارکت زنان به ویژه در سرمایه‌گذاری مالی در عضوگیری تعاونی‌ها، آموزش مهارت‌های خوداشتغالی، ایجاد درآمد برای زنان سرپرست خانوار و تقویت بنیه اقتصادی خانواده‌ها و افزایش

1. Zivanc'evic, 2011, p. 39

2. Polat, 2010, p. 4,12 and 14

3. Esim, and Omeira, 2009, pp. 2-4

4. Arab Cooperative Union (ACU)

1. Fallahi, 2007, pp. 31-32

ساخت آپارتمان و تأمین هزینه‌های تملک زمین)، حمایت از زنان و برپایی مسکن موقت (البته در پاره‌ای موارد با همکاری سازمان‌های خیریه‌ی جهانی) به دست آورده‌است (ارسلان و اونلو^۳، ۲۰۰۸، ص ۷).

در پی دو زلزله‌ی سهمگین در کشور ترکیه، در سال ۱۹۹۴، دولت به منظور کاهش فشار بیمه‌ی زلزله بانک ملی فجایع ترکیه را به صورت خصوصی بنیانگذاری کرد و به این ترتیب بسیاری از ریسک‌ها را به صورت بیمه‌های اتکایی بین‌المللی و از طریق بازارهای سرمایه‌گذاری انتقال داد. در این رابطه بانک جهانی کمک شایانی به دولت ترکیه داشت. پروژه‌ی بانک جهانی برای همکاری با شرکت بیمه‌ی اتکایی و دولت، روش‌هایی برای دولت ترکیه ارائه کرد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد (مهدی‌پور، اصلانی و موسویان، ۱۳۹۲، ص ۸):

- راه‌اندازی کسب‌وکار و سیستم اطلاعاتی جامع
- انجام مطالعات اساسی مدیریت ریسک
- پیش‌نویس عملیاتی و درجه‌بندی و دستورالعمل‌های مدیریت ریسک
- آموزش چگونگی رفتار مقابله با بحران برای کارکنان ارشد
- وام‌های سرمایه‌گذاری مشروط
- در کشور مکزیک نیز، پس از زمین‌لرزه مهیب سال ۱۹۸۵ مکزیکو سیتی، تعاونی‌ها با اجاره کردن زمین‌های دولتی و اراضی عمومی و اعطای وام‌های کم بهره به گروه‌هایی که در خانه‌های یک طبقه حضور دارند - جهت خرید زمین خانه تخریب شده‌ی خود - در تأمین زمین برای ساخت و ساز شهری مشارکت کردند (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، ص ۲۵).

شناخت نیازهای جامعه پس از سوانح و محورهای ورود تعاونی‌ها در رفع آنها:

تجارب ایران و جهان در بهره‌گیری از تعاونی‌ها در شرایط بحرانی حاکی از تأکید بر اولویت نیاز به توان بخشی و بازتوانی مصدومین، کودکان و خانواده‌های بی‌خانمان، کمک‌های فنی و مهندسی، احیای کشاورزی و محصولات بومی ناحیه‌ی آسیب‌دیده، توزیع رایگان یا ارزان کالاهای ضروری، بازسازی و تجهیز مسکن، مدارس

در ژاپن، پس سوانح (عمدتاً زلزله و سونامی) دولت از اعانه و وام‌های بلاعوض به دولت‌های استانی و شهرداری‌ها یا بیمه‌ی بحران (ویژه‌ی کشاورزان و ماهیگیران) استفاده می‌کرد. از زمان زلزله‌ی کوبه، اهمیت فعالیت‌های داوطلبانه کاهش مخاطرات به خوبی شناخته شده و در روز وقوع زلزله فوق یعنی ۱۷ ژانویه که به عنوان روز مدیریت بحران و داوطلبان نام گرفته است، فعالیت‌های ویژه‌ای صورت می‌پذیرد (حسینی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۵۳).

ژاپن یکی از کشورهای پیشگام در زمینه‌ی بیمه زلزله به‌شمار می‌رود، در سال ۱۹۶۴ شرکت‌های بیمه با تشکیل کمیته‌ای تخصصی از متخصصین بیمه و زلزله دو نوع اجباری و اختیاری پیشنهاد دادند که این موضوع در حین زلزله‌ی ۱۹۶۵ نینگاتا کمک شایانی کرده و منجر شد که در سال ۱۹۶۶ شورای بیمه‌ی ژاپن آیین‌نامه‌ی سیستم بیمه‌ی زلزله را بنیان‌گذاری کرده و به تصویب برساند (مهدی‌پور، اصلانی و موسویان، ۱۳۹۲، ص ۷). اصلاحات فراوانی در قانون بیمه‌ی زلزله ژاپن در سال‌های مختلف در نهایت در سال ۲۰۰۱ بر اساس تجارب به دست آمده از زلزله‌ی ۱۹۹۵ کوبه مانند تخفیف در حق بیمه‌ی ساختمان‌های مقاوم‌تر و جدیدتر که بر اساس مدارک فنی ساختمان اعمال می‌شود، انجامید (مهدی‌پور، اصلانی و موسویان، ۱۳۹۲، ص ۷). این اقدامات نشأت گرفته از نگاه پیشگیرانه‌ی بیمه به مقوله‌ی خسارات است و بیمه با این نگاه تنها به عنوان عامل جبران خسارت مطرح نیست.

پس از زمین لرزه‌ی کوبه (۱۹۹۵ م.) بخش تعاون نیز در اقدامات مرتبط با بهداشت و درمان، ارسال پزشک و تجهیزات بهداشتی، دارو، غذا، آب، نوسازی بیش از هشتاد درصد ساختمان‌هایی که در آتش‌سوزی پس از زلزله از بین رفته بودند و ... با دولت‌های محلی توافقاتی منعقد کردند (کوریموتو، ۲۰۱۲، صص ۳۴۰-۳۲۶)^۱. همچنین تعاونی‌های مصرف در تأمین مایحتاج مردم ناحیه‌ی سانحه دیده بسیار فعال بوده‌اند (گروبل^۲، ۲۰۰۴، ص ۱۳۸).

ترکیه نیز کشور زلزله‌خیزی است که آسیب‌های فراوانی از زمین‌لرزه‌های اخیر متحمل شده‌است و تجارب خوبی از به‌کارگیری بخش تعاون خصوصاً در ساماندهی وضعیت کشاورزی و مسکن

1. Kurimoto, 2012, pp. 326-340

2. Gruble, 2004, p.138

3. Arslan & Ünlü, 2008, p. 7

- و کارگاه‌ها، ارائه‌ی وام‌های معاف از مالیات در بخش مسکن یا خرید تجهیزات، ارائه‌ی تسهیلاتی شامل بیمه، اهدای وجوه نقد، کالا یا مصالح ساختمانی، اعزام خودرو، تجهیزات و نیروهای متخصص و خدمات بهداشتی و درمانی بوده‌است. اما مرور ادبیات تخصصی مدیریت بحران، دسته بندی دقیق‌تری از نیازهای زمان بحران ارائه می‌دهد و هدف از ساماندهی اوضاع پس از سوانح را جبران زیان‌هایی می‌داند که جامعه را از وضعیت عادی خارج کرده‌است. این زیان‌ها ایجاد کننده‌ی نیازهای جامعه هستند که در ابعاد زیر دسته‌بندی می‌شوند (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، صص ۲۱-۲۸):
۱. نیاز به تأمین و تخصیص سرمایه و تبیین روش‌های مقتضی برای هدایت آن به سوی بازماندگان
  ۲. نیاز به تأمین منابع انسانی و آموزش آن‌ها برای برنامه ریزی، هماهنگی و اجرای مراحل ساماندهی و بازسازی
  ۳. نیاز به تأمین اطلاعات مفید و کافی برای اقدام
  ۴. نیاز به ساختارها و سازمان‌های اداری ویژه‌ی فعالیت‌های ساماندهی و بازسازی
  ۵. نیاز به تأمین تجهیزات و ابزار جهت پاکسازی زمین‌ها، معابر و تسهیل عملیات ساماندهی و حمل و نقل کالا
  ۶. نیاز به تأمین سرپناه، دارو، غذا و بازتوانی تأسیسات بهداشتی
  ۷. نیاز به تأمین مصالح برای احداث سرپناه موقت و دائمی
  ۸. نیاز به تأمین انرژی و نیرو برای حمل و نقل، ارتباطات و تولیدات صنعتی
  ۹. نیاز به تأمین زمین برای ساخت و ساز دائم و کشاورزی
  ۱۰. نیاز به تأمین امنیت
- از سوی دیگر در ادبیات تخصصی بحران مراحل باز توانی جوامع در پی سوانح از دیدگاه زمانبندی و برنامه‌ریزی، منوط است به گذار از ساماندهی به بازسازی در چهار مرحله شامل اقدامات ذیل (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، ص ۲۹) و (کوبرون و اسپنس، ۱۳۸۹، صص ۱۲۶ و ۲۳۷):
۱. پیش‌بینی و ارزیابی خسارات ناشی از سانحه و برنامه‌ریزی برای بازسازی (پیش و پس از سانحه) شامل: تخمین هزینه‌ها و سرمایه‌مورد نیاز، منابع انسانی، اطلاعات مفید و ساختارهای سازماندهی فعالیت‌های زمان بحران
۲. پاکسازی ویرانی‌ها شامل نیاز به تجهیزات و ابزار پاکسازی زمین‌ها و معابر
۳. ساماندهی فوری، در پاسخ به نیازهای: تأمین سرپناه اضطراری و موقت، مصالح و انرژی
۴. اجرای عملیات بازسازی در پاسخ به نیازهای: تأمین زمین، مسکن دائم، بازسازی نهایی منطقه
- همان‌گونه که ملاحظه می‌شود چه در مرور تجارب مرتبط با استفاده از تعاونی‌ها در شرایط بحران و چه در ادبیات تخصصی بحران و مراحل باز توانی جوامع در پی سوانح، آن‌چه که پررنگ است مقوله‌ی شناسایی، انتقال و تأمین نیازهای جامعه‌ی آسیب‌دیده است از این‌رو دانش مدیریت زنجیره‌ی تأمین باید در کنار کلیه‌ی فعالیت‌های مربوط به تأمین نیازهای جامعه مشتریان (در این‌جا سانحه دیدگان) و در کلیه سطوح وجود داشته باشد.
- با توجه به مطالب فوق، نیازهای یاد شده در سه حوزه‌ی اصلی زیر می‌تواند دسته‌بندی گردند.
۱. حوزه‌ی تأمین منابع (مالی، انسانی، اطلاعاتی)
  ۲. حوزه‌ی برنامه ریزی زمانی و عملیاتی
  ۳. حوزه‌ی اجرای فعالیت‌ها متناسب با نیازها
- به این ترتیب بخش تعاون با توجه به ساختار تعریف شده (سطح کلان، میانی و خرد) در شرایط بحرانی می‌تواند در هر یک از این حوزه‌ها به شرح ذیل وارد شود:
- در سطح کلان:**
- تأمین منابع مالی و برنامه‌ریزی لازم از طریق مصوبات معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی این سطح و کمک به تنظیم قوانین خاص برای اختصاص بودجه و حمایت‌های قانونی لازم از تعاونی‌ها در شرایط بحران، تأمین نیروی انسانی از طریق برنامه‌ریزی‌های معاونت پژوهش، آموزش از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی یا برپایی کنگره‌ها و افزایش تولیدات علمی در مطرح سازی نقش تعاونی‌ها در شرایط بحران، ترویج تحقیقات به منظور تعمیم و توسعه‌ی مشارکت عمومی و ارتقاء بهره‌وری تعاونی‌ها در زمینه‌ی مقابله با بحران‌ها، و استفاده از دفاتر امور بین‌الملل در هماهنگ‌سازی جذب سرمایه‌های خارجی برای رفع شرایط بحران در مواقع ضرورت.

در سطح میانه:

در این سطح می‌توان وظایف سرپرستی تعاونی‌های خرد و انتقال نیازهای تعاونی‌ها (مادی و قانونی) به سطوح بالاتر را برای اتاق‌های تعاون و اتحادیه‌ها متصور شد.

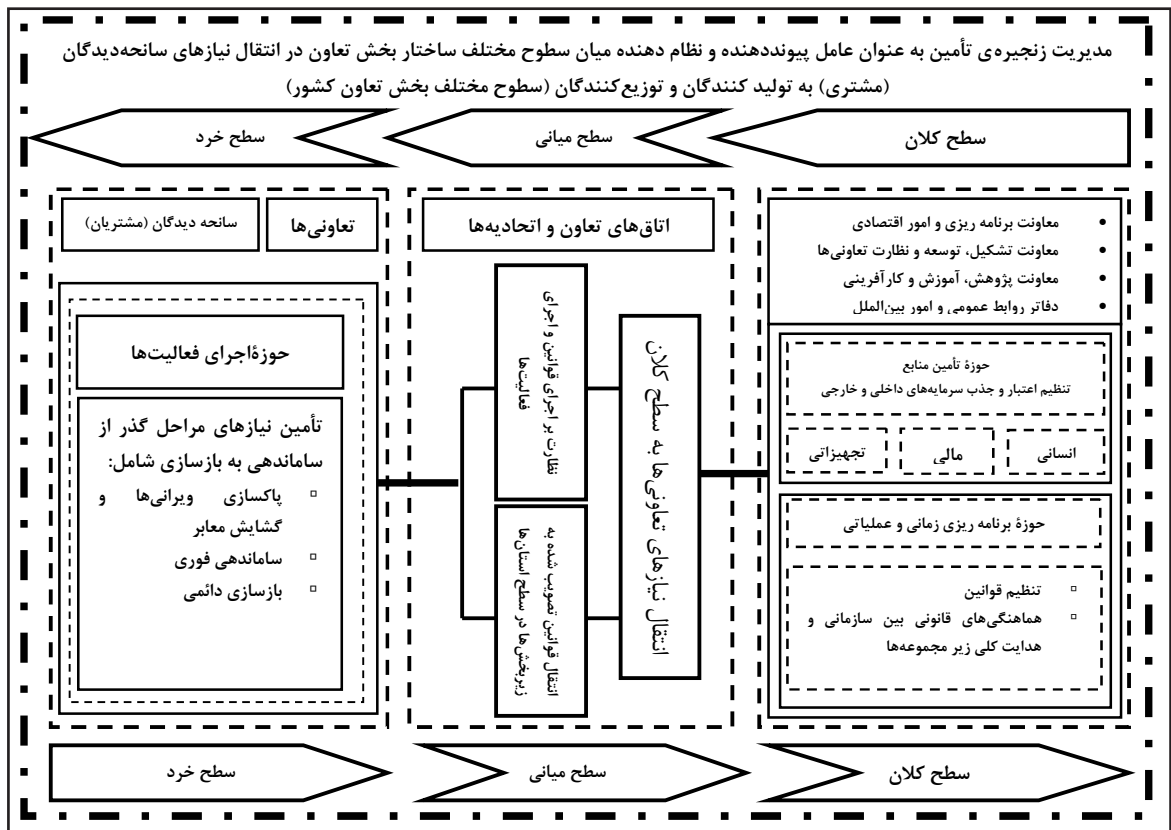
در سطح خرد:

با توجه به کمبود اقلام ضروری در شرایط بحران، و تعدد و گستردگی بیشتر تعاونی‌هایی که نیازهای اولیه و ضروری مردم را تأمین می‌کنند (نمودار شماره ۱)، باید از قابلیت این تعاونی‌ها در راستای تأمین نیازهای اساسی زمان بحران بهره برد.

بنابر مطالب یاد شده، ساختار سازماندهی در سطوح مختلف به شرح تصویر شماره ۲، قابل ارائه است. معیار این سازماندهی نیز وظایف معین برای هر سطح در راستای تأمین نیازهای پس از بحران است.

قابل ذکر است در مرور تجارب حاصل از فعالیت تعاونی‌ها در شرایط بحران این نکته شایان توجه است که تأمین برخی از این نیازها همچون نیاز به منابع مالی کلان، تأمین زمین خصوصاً در نواحی شهری متراکم و گران‌قیمت، منابع انسانی آموزش دیده

در کسب اطلاعات مفید و تأمین امنیت، به تنهایی در منابع تحت اختیار تعاونی‌ها نمی‌گنجد و در برخی موارد مانند ایجاد امنیت در ناحیه آسیب‌دیده، ایجاد ساز و کارهای اداری ویژه شرایط بحران و تأمین انرژی، حتی از حوزه‌ی اختیارات و وظائف آن‌ها خارج است و سازمان‌های دیگر عهده‌دار مسئولیت اصلی تأمین این نیازها هستند. اما انتظار می‌رود این بخش به عنوان همکار در کنار سازمان‌ها و نهادهای مسئول دولتی و غیردولتی (جمعیت هلال احمر ایران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سازمان‌های زیر مجموعه‌ی وزارت نیرو، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (جهت تأمین نیرو، سوخت و امداد و نجات و بهداشت)، شهرداری‌ها (سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهرها)، مهندسين مشاور (معماری، شهرسازی، سازه)، نیروهای نظامی و انتظامی (در تأمین امنیت جامعه آسیب‌دیده)، که از منابع کافی برخوردار هستند فعالیت نمایند. لذا در این قسمت از مقاله به چگونگی به کارگیری تعاونی‌ها در تأمین آن دسته از نیازهایی که در چارچوب اختیارات و قابلیت‌های بخش تعاون در کشور هستند، پرداخته می‌شود.

تصویر ۲. ساختار بهره‌گیری از تعاونی‌ها در شرایط بحران، منبع: نگلرندگان

چگونگی به کارگیری تعاونی‌ها در تأمین هر یک از نیازهای زمان بحران

از میان نیازهای ده‌گانه‌ی ذکر شده، در بخش شناخت نیازهای جامعه پس از سوانح، تأمین سه دسته از آن‌ها شامل تأمین ساختارها و سازمان‌های اداری، تأمین انرژی و نیرو و تأمین امنیت در حوزه‌ی اختیارات و توانمندی‌های بخش تعاون در کشور دیده نشد، لذا در این بخش از مقاله نحوه‌ی بهره‌برداری از بخش تعاون در رفع نیازهای زمان بحران، به صورت زیر ارائه می‌شود:

۱- نیاز به تأمین و تخصیص سرمایه و تبیین روش‌های مقتضی برای هدایت آن به سوی بازماندگان

در کنار تدوین سیاست‌های مالی همچون اعطای وام‌های کم بهره یا بی‌بهره به سانحه دیدگان از سوی بانک‌ها و سایر دستگاه‌های مالی دولتی و غیردولتی داخلی، اعطای اعتبارات و سرمایه‌گذاری ناشی از درآمدها در بسیج و به گردش آوری منابع عمومی کشور و جهت‌دهی به آن‌ها جهت رفع نیازهای زمان بحران، می‌توان از قابلیت‌های تعاونی‌های اعتباری و نوع جدید (سهام عدالت، فراگیر مالی و سهامی عام) در جمع‌آوری کمک‌های مردمی و اعطای وام‌های کم بهره یا بی‌بهره یا حتی قرض‌الحسنه به بازماندگان استفاده کرد.

با اضافه شدن «شرکت بیمه تعاون» به شمار شرکت‌های بیمه‌گر کشور و پوشش بیمه سوانحی چون سیل و زلزله، (البته ذیل حوزه‌ی بیمه‌ی آتش‌سوزی) می‌توان از ظرفیت جذب سرمایه مردم به منظور استفاده برای خود آن‌ها، در شرایط بحران، استفاده کرد (پورتال اینترنتی بیمه تعاون، ۱۳۹۰).

این عمل که در واقع یک نوع پس‌انداز دسته‌جمعی است (معینی، ۱۳۷۸، ص ۱۰۷)، به این شرکت و نمایندگی‌های آن این قابلیت را می‌دهد تا با توجه به پراکندگی تعاونی‌ها خصوصاً در نواحی روستایی، تجارب موفق کشورهایی چون ژاپن و ترکیه را، به عنوان یکی از منابع جمع‌آوری اطلاعات مربوط به ساختمان‌ها و مقاوم‌سازی ساختمان‌های آسیب‌پذیر در برابر سوانح، منطبق با استانداردهای موجود ساختمانی، تکرار نماید. در این صورت این بیمه تنها نقش جبران خسارت نداشته و عاملی جهت ارتقای سطح فنی ساختمان‌ها، به خصوص در برابر سیل و زلزله، در نواحی شهری و روستایی می‌شود. به این ترتیب که ساختمان‌ها و تسهیلات و محصولاتی می‌توانند از خدمات بیمه در صورت بروز سوانح استفاده کنند که انطباق لازم

با مقررات و استانداردهای ساختمانی و منطقه‌ای را دارا باشند و با فاصله‌ی مناسب از محدوده‌های پرخطر ساخته شده‌باشند (مهدی‌پور، اصلانی و موسویان، ۱۳۹۲، صص ۴، ۷، ۸ و ۱۱).

۲- نیاز به تأمین منابع انسانی و آموزش آن‌ها برای برنامه ریزی، هماهنگی و اجرای مراحل ساماندهی و بازسازی

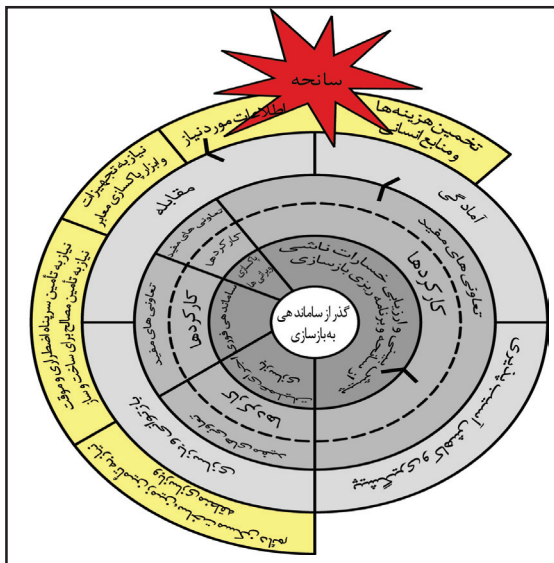
در مواقعی که میزان خسارات بالاست، نه تنها به نیروهای فنی بلکه به کارگران ماهر و غیر ماهر نیز نیاز فوری است. در سطح محلی مرگ اعضای خانوارهای آسیب دیده امکان بازتوانی فوری را برای بازسازی خانه‌ها کاهش می‌دهد و مرگ و میر افراد متخصص و نیروهای اداری در روند تصمیم‌گیری و بازسازی ایجاد وقفه می‌کند (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، ص ۲۵). از این رو می‌توان با استفاده از تعاونی‌های آموزشی در تمام حوزه‌هایی که به کسب مهارت نیاز دارند (مهارت‌های ساختمانی، اداری، بهداشتی و درمانی و...) برای رفع این نیاز اقدام نمود.

۳- نیاز به تأمین اطلاعات مفید و کافی برای اقدامات ساماندهی و بازسازی

اطلاعات موثق کیفی و کمی در مورد میزان تخریب، تلفات، تعداد بی‌خانمانان منابع در دسترس محلی و بین‌المللی، خطرات آینده، آسیب‌پذیری‌ها و برنامه‌های توسعه محلی از پیش‌نیازهای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی هستند که تأثیرات عمده‌ای در مقیاس، شکل و زمان فعالیت‌های ساماندهی و بازسازی می‌گذارند (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، ص ۲۶) و (کوبرون و اسپنس، ۱۳۸۹، صص ۱۲۶ و ۲۳۷). بنابراین می‌توان به کارگیری ارزیابان و ارائه‌ی تسهیلات بیمه‌ای از سوی تعاونی‌های اعتباری یا شرکت بیمه تعاون و مدیریت اطلاعات از سوی یک مرکز واحد، در تهیه‌ی اطلاعات به صورت منطقه‌ای در زمان بحران، موفق بود. البته شایان توجه است که نباید به مقوله‌ی بیمه تنها از منظر عامل جبران خسارت (خصوصاً پس از بحران سیل و زلزله) نگریست، بلکه، همان‌گونه که ذکر شد (با تأمین اطلاعات مربوط به آسیب‌پذیری‌ها)، بیمه زمینه‌ای برای ارتقای سطح فنی ساختمان‌های شهری و روستایی و مبنایی جهت تخمین خسارات پیش از وقوع سانحه باشد. درخصوص تأمین اطلاعات مربوط به نیازهای سانحه‌دیدگان نیز بایستی ساختار مدیریت زنجیره‌ی تأمین، تسهیل‌گر ارتباط اطلاعات میان سطح جامعه‌ی آسیب‌دیده و حوزه‌ی برنامه ریزی زمانی و عملیاتی و تأمین منابع در سطح کلان باشد.

کاهش تراکم جمعیت، به خصوص در مناطق شهری گران قیمت، از نظر سیاسی قابل تعمق است و نیل به آن‌ها غالباً بسیار مشکل می‌نماید، از این رو مطابق با تجارب موفق تأمین زمین در سوانح گذشته می‌توان با اجاره کردن زمین‌های دولتی و اراضی عمومی از سوی تعاونی‌ها، اعطای وام‌های کم بهره جهت خرید زمین خانگی تخریب شده و استفاده از همکاری تعاونی‌های عمرانی و مسکن در احداث سد، مرتفع ساختن زمین‌های مسکونی، استفاده از تمهیدات شهرسازی جهت هدایت مسیر سیلاب، تهیه بانک‌های اطلاعاتی از اسناد مرتبط با مالکیت در مکانی دیگری (مانند استان‌های معین)، ساخت واحدهای ویلایی، آپارتمان‌ها یا شهرک‌های مسکونی در وسعت‌های مختلف استفاده نمود.

۷- نیاز به تأمین مصالح برای احداث سرپناه‌های موقت و دائمی به منظور دسترسی بهتر به مصالح مورد نیاز - با اولویت استفاده از مصالح بومی - لازم است از توانمندی‌های تعاونی‌های خدماتی (خدمات فنی مهندسی، توزیع مصالح) در ساماندهی مدیریت تهیه و توزیع و کنترل کیفیت مصالح بهره‌گیری نمود. تصویر ۳، مراحل گذر از ساماندهی به بازسازی را در انطباق با چرخه‌ی مدیریت بحران بیان می‌دارد. در این تصویر سعی شده‌است تا نیازهای زمان بحران که در زمره‌ی قابلیت‌های بخش تعاون کشور است، در قالب همین چرخه اشاره شود. جدول ۲ نیز مراحل رفع نیازهای زمان بحران، بخش‌های مؤثر تعاونی در رفع این نیازها و خط زمانی سیر فعالیت آن‌ها را نشان می‌دهد.

تصویر ۳. مراحل گذر از ساماندهی به بازسازی در انطباق با چرخه‌ی مدیریت بحران و نیازهای زمان بحران، منبع: نگارندگان

۴- نیاز به تأمین تجهیزات و ابزار جهت پاکسازی زمین‌ها، معابر و تسهیل عملیات ساماندهی و حمل و نقل کالا همزمان با فراخوانی همه‌ی قابلیت‌های تخصصی در این زمینه در سطح کشور و تشریک مساعی با سایر سازمان‌ها، نهادها و وزارتخانه‌ها در مورد استفاده از تجهیزات، می‌توان از توانمندی‌های تعاونی‌های حمل و نقل و اتحادیه‌های مختلف مرتبط با انواع وسائل نقلیه و تجهیزات (برای مثال: اتحادیه‌ی کامیون‌داران، بولدوزرداران و ...) در منطقه‌ی سانحه دیده، در انتقال مواد غذایی، تجهیزات آواربرداری و جمع‌آوری نخاله‌ها و ... و از تعاونی‌های عمرانی در بهسازی شرایط محیطی منطقه‌ی آسیب دیده استفاده کرد.

۵- نیاز به تأمین سرپناه، دارو، غذا و بازتوانی تأسیسات بهداشتی در ادبیات تخصصی بحران بر سیاست تأمین نیازها بصورت بومی تأکید فراوان شده‌است (آیسان و دیویس، ۱۹۹۳، ص ۲۲). بنابراین بهتر است برای رفع نیازهای فوری و اولیه‌ی سانحه‌دیدگان، با تأمین منابع مالی از سوی تعاونی‌های اعتباری و نیز سازمان‌های مرتبط با خدمات کشاورزی و ویژه‌ی منطقه‌ی سانحه دیده از تعاونی‌های تولیدی - دامداری و کشاورزی محصولات بومی حمایت نموده و آن‌ها را راه‌اندازی نمود. استقرار و توسعه تعاونی‌های تولیدی - غذایی نیز از روزهای ابتدایی پس از سانحه شروع شده و پس از بازگشت جامعه به وضعیت عادی می‌تواند همچنان فعال باشند.

در مورد نیاز به سرپناه و مسکن نیز، می‌توان متناسب با وسعت خرابی‌ها و آب و هوای منطقه‌ی آسیب دیده، از قابلیت اتحادیه‌های تولیدی مرتبط با سرپناه اضطراری (مانند دوخت چادر و امثال آن) استفاده کرد. در زمینه‌ی تأمین دارو و تعمیر و راه‌اندازی تجهیزات بهداشتی، نیز می‌توان در کنار قابلیت‌های جمعیت هلال احمر ایران و سایر نهادهای مرتبط با امر بهداشت و درمان، از توانایی‌های تعاونی‌های خدماتی در ارائه‌ی خدمات بهداشتی درمانی و پزشکی محل آسیب دیده یا استان‌های معین آن، استفاده کرد.

۶- نیاز به تأمین زمین لازم برای ساخت و ساز دائم و کشاورزی معمولاً پس از سوانح طبیعی بسیار مهیب مانند سیل، زمین‌لغزش یا زلزله، یافتن زمین جایگزین و دور از خطر به معضلی تبدیل خواهد شد و جابجایی مردم امری اجتناب ناپذیر می‌گردد، همچنین، محفوظ داشتن مالکیت اراضی و در عین حال

جدول ۲، مراحل رفع نیازهای زمان بحران، بخش‌های مؤثر تعاونی در رفع این نیازها و خط زمانی سیر فعالیت آن‌ها (با اقتباس از (دیویس، ۲۰۰۶، ص ۵۳)!

مراحل	نیازها	تعاونی‌های مفید در رفع نیازها
۱	پیش‌بینی و ارزیابی خسارات ناشی از سانحه و برنامه ریزی بازسازی	قبل از وقوع بحران: استفاده از تعاونی‌های اعتباری و نوع جدید (سهام عدالت، فراگیر مالی و سهامی عام) جهت اعزام کارشناسان بیمه و ارزیابی خسارت می‌توان استفاده نمود. از تعاونی‌های آموزشی نیز جهت آموزش جامعه در چگونگی پیشگیری از وقوع صدمات بیشتر در زمان حادثه و برنامه ریزی، هماهنگی و اجرای مراحل ساماندهی و بازسازی و نیز در تمام مواردی که به کسب مهارت و تأمین اطلاعات از حوزه نفوذ تعاونی‌ها نیاز دارند استفاده شود. بعد از وقوع بحران: زمان: از روز اول تا دو ماه اول، نیروهای متخصص ارزیابی خسارت و برنامه‌ریزی را به عمل می‌آورند.
۲	پاکسازی ویرانه‌ها	- انواع تعاونی‌های عمرانی و حمل و نقل و تعاونی‌های خدماتی - زمان: از روز دوم تا انتهای ماه هشتم
۳	ساماندهی فوری	تعاونی‌های اعتباری، مسکن، تعاونی‌های تولیدی مواد غذایی، دامداری، کشاورزی، انواع تعاونی‌های مصرف‌کنندگان و تعاونی‌های خدماتی بهداشت و درمان) زمان: تأمین سرپناه اضطراری و سایر نیازهای اولیه (از روز اول تا دومه) و تأمین سرپناه موقت و بازتوانی زیرساخت‌های بهداشتی از ماه اول تا انتهای سال دوم
۴	اجرای عملیات بازسازی	تعاونی‌های مالی و اعتباری، انواع تعاونی‌های حمل و نقل، تعاونی‌های عمرانی و مسکن. زمان: از ماه دوم تا انتهای سال ششم

مراحل	روز						هفته						ماه						سال					
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
۲	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
۳	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
۴	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

شرایط بحران ارائه گشته و سپس مرتفع‌سازی نیازهایی که در حیطه‌ی اختیارات و ظرفیت‌های بخش تعاون کشور بود به هفت دسته در قالب چهار مرحله کلی موسوم به مراحل گذر از ساماندهی به بازسازی، تقسیم بندی و زمانبندی شد. به این ترتیب در زمان بحران، اقدامات مرتبط با ارزیابی خسارات و برنامه‌ریزی بازسازی عمدتاً می‌توانند با همت تعاونی‌های اعتباری (شرکت بیمه تعاون) و آموزشی ظرف مدت دومه از وقوع سانحه مرتفع شوند، در پاکسازی ویرانه‌ها و فراهم آوردن مقدمات عملیات بازسازی می‌توان از تعاونی‌های عمرانی، حمل و نقل و خدماتی تا انتهای ماه هشتم پس از سانحه استفاده کرد، تعاونی‌های اعتباری، مسکن، تولید مواد غذایی و خدماتی نیز از قابلیت به کارگیری در تأمین سرپناه و بازتوانی تأسیسات بهداشتی برخوردارند و تا انتهای زمان بازسازی، مجدداً می‌توان از خدمات تعاونی‌های مالی و اعتباری، مسکن، حمل و نقل و عمرانی در اجرای عملیات، بهره‌برداری نمود. تأمین درست و مناسب این نیازها (چه نیازی، به چه میزان، در چه

نتیجه‌گیری

با نظر به تجارب خوب و اثرات مثبت به کارگیری نیروهایی از خود جامعه‌ی آسیب‌دیده در فرآیند بازتوانی پس از سوانح، مجریان دولتی امر بازتوانی و بازسازی می‌توانند همراه با ارائه‌ی الزامات و پشتوانه‌های قانونی ضمن بسیج گروه‌های داوطلب مردمی، از نیرو و تخصص آنان در تعاونی‌ها استفاده کنند. بنابراین تعاونی‌ها می‌توانند همسو و هم‌تراز با فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌محور دیگر همچون سازمان‌های مردم‌نهاد «سمن‌ها»، به ویژه در مواردی که حضور و فعالیت این سازمان‌ها با محدودیت‌هایی روبروست، فعالیت کنند.

در این مقاله با مرور تجارب موفق ایران و جهان در استفاده از توانمندی‌های بخش تعاون، استفاده از ادبیات تخصصی بحران و آشنایی با سطوح کلی بخش تعاون در ایران، ابتدا نیازها متناظر با این سطوح دسته‌بندی شده، ساختار بهره‌گیری از تعاونی‌ها در

فرزاد بهتاش، محمدرضا؛ کمانرودی، موسی (۱۳۸۶). جایگاه مدیریت زنجیره‌ی تأمین در مدیریت بحران و مقابله با سوانح طبیعی، دومین همایش مقابله با سوانح طبیعی، تهران، قطب علمی مهندسی نقشه‌برداری و مقابله با سوانح طبیعی، دانشکده فنی دانشگاه تهران. بازیابی از: http://www.civilica.com/Paper-GEODM02-GEODM02_048.html کریپندورف، کلوس (۱۳۷۸). تحلیل محتوا، (هوشنگ نایب، مترجم)، تهران، انتشارات روش.

کوبرون، آندرو؛ اسپنس، رابین (۱۳۸۹). ایمن‌سازی در برابر زلزله. (مهندس سحر درخشان، دکتر فریدون غضبان و دکتر بابک امیدوار، مترجمان)، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

کتابچه مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین‌المللی ظرفیت‌های بخش تعاون در توسعه اجتماعی، (۱۳۹۰). اقتصادی و فرهنگی، متن پیام دکتر عباسی (وزیر تعاون) در دیباچه مجموعه مقالات.

مسعود اصل، ایروان (۱۳۸۸). نظام رفاه اجتماعی در جهان (مطالعه‌ی تطبیقی)، تهران: دفتر مطالعات اجتماعی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

معینی، حمید، (۱۳۷۸). نقش بیمه در جبران خسارات ناشی از زمین‌لرزه، نشریه‌ی صنعت بیمه، شماره ۵۵، بازیابی از <http://www.ensani.ir/storage/Files/20101121000220-san055pdf104.pdf>

مهدی‌پور، هاله؛ اصلانی، فرشته؛ موسویان، فاطمه‌سادات (۱۳۹۲). نقش بیمه در مدیریت بحران سوانح، کنفرانس ملی مدیریت بحران و HSE در شریان‌های حیاتی، صنایع و مدیریت شهری، تهران: دی‌ماه ۱۳۹۲. بازیابی از: http://www.civilica.com/Paper-DMHSE01-DMHSE01_133.html

نشریه تعاون، (دیماه ۱۳۶۰)، شماره ۴، مسلسل ۹۳. به صورت چاپ شده، موجود در کتابخانه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

نشریه تعاون، (بهمن ۱۳۶۱)، شماره ۷، مسلسل ۹۶. به صورت چاپ شده، موجود در کتابخانه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

منابع انگلیسی:

Alexander, David. (2002). "From Civil Defense to Civil Protection- And Back Again." Disaster Prevention and Management, Vol.11 Iss: 3, page: 210. Available at: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/09653560210435803>

Arab Cooperative Union (ACU), (2009). Official Website. Available at:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/meetingdocument/wcms_210753.pdf

Arslan, Hakan. and Ünlü, Alper. (2008). "The Role of NGO's in the Context of Post Disaster Housing in Turkey", i-Rec Conference 2008. page: 7. Available at: http://www.resorgs.org/nz/images/stories/pdfs/iRec_2008/postdfinal00015.pdf

Davis, Ian. And Aysan, Yasemin (1993). "Rehabilitation and Reconstruction", UNDP&DHA. page: 47. Available at: http://www.pacificdisaster.net/pdnadmin/data/original/UNDP_1993_DMTP_rehbltn_ronstrctn.pdf

Davis, Ian. (2006). "Learning from disaster recovery, Post-Disaster Recovery: Review of Emerging Lessons", International Recovery Platform (IRP) 2nd Public Symposium, Kobe, Japan. A PowerPoint Presentation, Slide 53. Available at: http://www.recoveryplatform.org/assets/meetings_trainings/2nd%20sympo/davis_keynote.pdf

زمانی و در چه مکانی)، استفاده از دانش مدیریت زنجیره‌ی تأمین را در مدیریت بحران و انتقال منابع و کالاها میان سطوح مختلف بخش تعاون ضرورت می‌بخشد.

منابع

منابع فارسی:

اختر محقق، (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی تعاون. تهران: نشر مؤلف.

پورتال اینترنتی شرکت بیمه تعاون بازیابی از:

<https://www.taavonins.ir/Policy/751.html>

پورتال اینترنتی وزارت کشور، ماده یک آیین‌نامه معرفی سازمان‌های مردم‌نهاد، مرکز امور اجتماعی و فرهنگی، اداره کل سازمان‌های مردم‌نهاد،

بازیابی از:

<http://portal2.moi.ir/portal/Home/Default.aspx?CategoryID=a39fcad9-06e6-4eb3-973e-5226d70bd350>

ترابی، معصومه (۱۳۸۷). مطالعه نظام مشارکت سازمان‌های غیر دولتی در توسعه محلی (شهرستان بم بعد از زلزله ۱۳۸۲ تا پایان سال ۱۳۸۶).

پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت سازمان‌های غیردولتی، تهران: دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

حسینی، مازیار و همکاران؛ (۱۳۸۷). مدیریت بحران. تهران: سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، موسسه نشر شهر.

خانه‌ی ملت، (۸ تیرماه ۱۳۹۰). سایت خبرگزاری مجلس شورای اسلامی،

تشکیل دو وزارتخانه "تعاون، کارورفاه اجتماعی" و "صنعت، معدن و تجارت" بازیابی از:

www.icana.ir/fa/News/170522

دیویس، یان؛ آيسان، یاسمین (۱۹۹۳). معماری و برنامه ریزی بازسازی. (دکتر علیرضا فلاحي، مترجم)، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

روزنامه همشهری، (۸ بهمن ۱۳۸۲). فعالیت اقتصادی در بم از سر گرفته شد. به

نقل از دبیر کل اتاق تعاون شهرستان بم. بازیابی از:

<http://www.hamshahronline.ir/hamnews/1382/821108/news/ejtem.htm>

خبرگزاری ایسنا، (۲۵ آذر ۱۳۸۰). بازیابی از:

<http://isna.ir/ISNA/News,2sView.aspx>

باشگاه خبرنگاران جوان (۲۹ مرداد ۱۳۹۱). اجرای طرح یک قطره آب برای

کمک به زلزله زدگان، بازیابی از:

<http://www.yjc.ir/fa/news/4061645/>

خبرگزاری مهر (۱۳ شهریور ۱۳۹۱). تعاونی‌ها بهترین فضا برای کارهای نیک هستند، بازیابی از:

<http://www.mehrnews.com/news/1687837/>

خبرگزاری مهر (شنبه ۱۸ آذر ۱۳۹۱). برپایی رایگان ۵۰۰۰ دار قالی در مناطق زلزله زده آذربایجان شرقی، بازیابی از:

<http://www.mehrnews.com/news/1760415/>

سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (۱۳۹۴)، بازیابی از:

<http://itecenter.mcls.gov.ir/fa/tashkilatvezarat/vezarat>

شبکه اینترنتی آفتاب (۲۸ تیرماه ۱۳۸۵)، تعاون امداد ملی استمداد می‌طلبد،

بازیابی از:

http://www.aftabir.com/articles/view/social/relief/c4c1153298333_assistance_p1.php/

- Conference, Mikkeli, University of Helsinki/ Ruralia Institute, pages: 326-340. Available at: http://www.helsinki.fi/ruralia/materiaalit/ICA2011/Kurimoto_paper.pdf
- Parker, Florence B. and Cowan, Helen L.(1944). "Cooperative Association in Europe and Their Possibilities for Post War Reconstruction", Bulletin No. 770, Bureau of Labor Statistics, United States Department of Labor. Pages: 36 and 44-279 were summarized in one table. Available at: https://fraser.stlouisfed.org/docs/publications/bls/bls_0770_1944.pdf
- Polat, Huseyn. (2010). "Cooepratives in the Arab world reaffirming their validity for local and regional development". ILO (International Labor Organization- Regional Office for Arab states). Pages: 4,12,14. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/meetingdocument/wcms_210752.pdf
- Zivanc'evic', Jelena. (2011)."Soviet in content - people's in form: the Building of Farming Cooperative Centers and the Soviet-Yugoslav Dispute, 1948-1950", SPATIUM International Review, No. 25. Page:39. Available at: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/1450-569X/2011/1450-569X1125039Z.pdf>
- Esim, S. and, Omeira, M. (2009). "Rural Woman Producers and Cooperatives in Conflict setting in the Arab States", Paper Presented at the FAO workshop, trend and current research in gender dimension of Agricultural and rural Employment, Rome.Pages: 2-4. Available at: http://www.fao-ilo.org/fileadmin/user_upload/fao_ilo/pdf/Papers/25_March/Esim_Fin.pdf
- Fallahi, Alireza. (2007). "Lessons learned from the housing reconstruction following the Bam earthquake in Iran", The Australian Journal of Emergency Management, Vol. 22 No. 1. Pages: 31-32. Available at: http://www.forumunescochair.upv.es/doc/N0594_en.pdf
- Gruble, Ruth. (2004), "Internationalization in everyday life, the role of consumer coops in japan".page: 138. Available at: <http://www.uwcc.wisc.edu/info/consumer/grubel.pdf>
- Kurimoto, Akira.(2012). "Co-operative solutions in health and social care: a participatory social enterprise model". In J. Heiskanen, H. Henry, P. Hytinkoski and T. Koppa, New Opportunities for Co-operatives: New Opportunities for People: Proceeding of the 2011 ICA Global Research